

Nederlands doceren, vertalen en uitgeven in Georgië

Wat gebeurt er als een Vlaamse vertaalster in Georgië Nederlands gaat doceren? Dan wordt er geschiedenis geschreven. Met de steun van de Nederlandse Taalunie kon ik in 1999 een docentschap Nederlands aan de Ilia State University in Tbilisi oprichten. Ik liet er een klas renoveren, kocht een petroleumkachel om het gebrek aan verwarming op te vangen, vroeg alle betere uitgeverijen in Vlaanderen en Nederland om een boekenschenking en stelde een leerplan voor het eerste academiejaar samen.

Ik stond voor de klas, maar volgde ook zelf les: ik haalde een lerares in huis die me twee keer per week met veel geduld Georgisch bijbracht. Dat ritme van lesgeven en les volgen hield ik een jaar vol. Toen kende ik voldoende Georgisch om in mijn eentje door te gaan. Van een vriend kreeg ik mijn eerste Georgische boek cadeau. Hij oordeelde dat ik genoeg les had gevolgd, dat ik nu eindelijk de Georgische literatuur moest leren kennen, dat ik de Georgische ziel anders nooit zou doorgronden. Hoewel het lezen me niet gemakkelijk afging, raakte ik geboeid door de korte verhalen waaruit het boekje bestond. Met mijn wijsvinger onder elk woord moeizaam door het boekje heen worstelend kreeg ik de indruk dat ik prozagedichten aan het lezen was, gedichten in de vorm van verhalen van een halve pagina.

Vertalen om te begrijpen

Ik wilde zo graag weten wat er stond, dat ik de verhalen begon te vertalen. Ik vertaalde ze om ze te begrijpen. Ondertussen hoorde ik mijn vrienden uit over de schrijver. Iedereen was vol lof over hem en noemde hem een van de grootste schrijvers van Georgië en een pionier die met zijn eenvoudige, strakke taal de schrijvers na hem sterk heeft beïnvloed. Hij stond ook bekend als scenarist van vele legendarische Georgische films. En hij zou ook een merkwaardige persoonlijkheid zijn, die tijdens de hoogdagen van de Sovjet-Unie jongeren bij hem thuis over de Bijbel vertelde, die als een kluizenaar in het huis woonde dat zijn vader op een van de heuvels van de stad had gebouwd en die buitenproportioneel bescheiden was. Erlom Akhvlediani is twee jaar geleden overleden. Nadat ik zijn boeken had gelezen, stelden mijn vrienden me aan hem voor. Sindsdien ontmoeten we elkaar geregeld en kon ik bij hem terecht wanneer ik tijdens het vertalen vragen voor hem had.

Zo gebeurde het dat ik in 2003 mijn eerste vertaling uit het Georgisch publiceerde, de eerste Nederlandse publicatie uit het Georgisch in de geschiedenis. Bij Uitgeverij Voetnoot verschenen er twee bundels van Erlom Akhvlediani: *Vano en Niko* en *De man die zijn hoofd verloor*. In 2008 volgde bij Uitgeverij



Shota Iatashvili, Maia Sarishvili en Ingrid Degraeve op Poetry International Rotterdam (2007)



Charles Hofman, Mikheil Kobakhidze, Ingrid Degraeve, Jos Stelling en Gerrit Komrij op het festival van de Lage Landen in Tbilisi (2004)

PoëzieCentrum de eerste bloemlezing van Georgische poëzie in het Nederlands: *Geruisloos geraas*. En in 2013 publiceerde Uitgeverij Cossee de roman *Weg uit de USSR* van Dato Turashvili. Desondanks kijk ik soms nog verbaasd van mijn boek op als ik in het Georgisch zit te lezen. Dan kan ik nog altijd niet geloven dat ik dat vreemde alfabet kan ontcijferen. Voor de jubileumpublicatie van Poetry International schreef de Georgische dichter Shota Iatashvili een stukje over de Nederlandse dichter Rogi Wieg, die zijn verbazing over het Georgische alfabet ook niet kon verbergen. We ontmoetten Rogi Wieg op de editie van 2007. Toen stond de poëzie uit de Kaukasus centraal.

Rogi laat zijn blik over een Georgische tekst zweven, hij tuurt naar de Georgische letters en merkt dan verbaasd op: “Dit vind ik erg mooi, maar bijna elke letter lijkt op een drie. Ik kan me niet voorstellen hoe jullie dit kunnen lezen.” Tja, elke letter lijkt op een drie. Wat de mensen in het Georgische schrift allemaal niet menen te zien, maar zoiets hoor ik voor het eerst. Als ik erover nadenk, moet ik lachen. Hij heeft volkomen gelijk. (Stichting Poetry International 2009)

Vertaal oefeningen voor lessen Nederlands

Terwijl ik in Georgië mijn kans benutte om als vertaler mijn repertorium met het Georgisch uit te breiden, oefende ik ook mijn tweede beroep uit: dat van docent Nederlands. In september 1999 kreeg ik drie groepen toegewezen die in het kader van hun opleiding internationale betrekkingen het Engels, Duits of Italiaans als hoofdtaal studeerden en als bijtaal voor het Nederlands gekozen hadden. Een deel van de studenten kreeg de smaak te pakken en zette me er twee jaar later toe aan om voor het eerst Georgische studenten naar België en Nederland te sturen om er de zomercursussen Nederlandse taal en cultuur van de Nederlandse Taalunie te volgen.

Mijn studenten leerden Nederlands, ik leerde Georgisch. Ik begon

aan mijn eerste vertaling uit het Georgisch om de verhalen van Erlom Akhvediani beter te begrijpen. Die ervaring wilde ik met mijn studenten delen en ik begon met die werkvorm te experimenteren. Zo kreeg de eerste Georgische vertaling van Nederlandstalige gedichten vorm. Tijdens de lessen Nederlands ging ik samen met mijn studenten aan de slag om een selectie uit het werk van Miriam Van hee en Stefaan van den Breemt te vertalen. We legden het resultaat voor aan een redacteur van een Georgisch literair tijdschrift en hij liet een spervuur aan vragen op ons los om uiteindelijk tot een volwaardige bewerking in het Georgisch te komen. We nodigden de twee dichters uit, organiseerden bijeenkomsten voor de studenten en voor de liefhebbers buiten de universiteitsmuren en we publiceerden de gedichten in het tijdschrift van de redacteur. Zo vond in 2001 het eerste literaire evenement plaats dat literatuur uit de Lage Landen in Tbilisi in de kijker zette. Sindsdien komen er geregeld Nederlandse en Vlaamse schrijvers in Georgië op bezoek. De publicatie van een van hun boeken vormt altijd de aanleiding. Een van de studenten van de eerste lichting kreeg een Huygensbeurs toegewezen om zich bij prof. dr. Ton Naaijkens aan de Universiteit van Utrecht te bekwamen in literair vertalen. In 2002 richtte ik Uitgeverij Link op. Zo kon ik de moeizame zoektocht naar geïnteresseerde Georgische uitgeverij omzeilen en de boeken laten vormgeven door Georgische kunstenaars van wie het werk me aansprak. Het eerste boek dat bij Link verscheen, was de Georgische vertaling van *Iep van Joke van Leeuwen*. Daarna volgde nog werk van Arthur Japin, Arnon Grunberg, Stefan Hertmans, Gerrit Komrij en Ramsey Nasr. Elke publicatie werd in het bijzijn van de auteur gepresenteerd. Vorig jaar verscheen het Dagboek van Anne Frank in het Georgisch.

Na tien jaar Georgië verhuisde ik naar Brussel waar ik in opdracht van de Nederlandse Taalunie samen met mijn collega's de docenten Nederlands aan 175 universiteiten in veertig landen ondersteun, zomercursussen voor studenten en docenten organiseer en lesmateriaal help ontwikkelen. In het kader van die opdracht geef ik ook lezingen en workshops aan docenten over het gebruik van vertaal oefeningen in de taalverwervingsles.

Oogst

Als de docent een aantal vuistregels (focus op het Nederlands, sporadisch gebruik van vertaal oefeningen, een duidelijke omlijning van de opdrachten met het accent op taalverwerving) in acht neemt, dan kan de oogst van een les met vertaal oefeningen indrukwekkend zijn. De studenten oefenen de vier vaardigheden: ze luisteren en spreken omdat ze met elkaar en de docent informatie moeten uitwisselen om de vertaalopdracht tot een goed einde te brengen. Ze lezen een gedicht, ze lezen informatie over de dichter en diens werk. Veel vertalers hebben het over vertalen als een vorm van lezen in het kwadraat. Terwijl je vertaalt, dring je zowel op macro als op microniveau diep door tot de brontaal en leer je hoe je taal kunt kneden. Die twee niveaus aan elkaar koppelen leidt inderdaad tot lezen in het kwadraat. Verder schrijven de studenten een korte biografie van de dichter. De taalwetenschapper Krings heeft

empirisch onderzoek gedaan naar wat er in onze hersenen gebeurt als je vertaalt (Krings, 1987). Daarbij heeft hij vastgesteld dat onze hersenen hetzelfde proces ondergaan bij het vertalen als bij het schrijven. Op basis van die vaststelling kunnen we zeggen dat sporadische, korte vertaal oefeningen uit de moedertaal in de vreemde taal de schrijfvaardigheid bevorderen. ➔

Behalve de vier klassieke vaardigheden oefenen ze ook interculturaliteit, een extra vaardigheid die in het Europees Referentiekader voor de Talen is opgenomen. De didacticus Arnd Witte ziet dat vertalen de leerder niet alleen voor grammaticale, morfosyntactische en lexicale uitdagingen plaatst, maar de leerder ook in aanraking brengt met elementen uit de vreemde cultuur. De leerder moet kunnen omgaan met verschillende culturele patronen en linguïstische structuren. De leerder moet met verschillende betekenissen en rollen kunnen spelen. Kortom, de leerder moet zich intercultural

reel vaardig kunnen opstellen (Witte, 2009).

En tot slot: vertaalopdrachten in de taalles laten toe vertaalvaardigheid te oefenen en vertalen verlaagt de drempel naar literatuur.

Mijn vertaal- en uitgeefactiviteiten in Georgië hebben me dus geïnspireerd om een nieuwe werkvorm in de taalverwervingslessen te introduceren. ◀

Literatuur

- Krings, H. P. (1987). The Use of Introspective Data in Translation. In: C. Færch & G. Kasper (Eds). *Introspection in Second Language Learning*. (pp. 159-175). Clevedon/Philadelphia: Multilingual Matters.
- Witte, A. (2009). From Translating to Translation in Foreign Language Learning. In: *Translation in Second Language Learning and Teaching*. (p. 79). Bern: Peter Lang AG, International Academic Publishers.

Ingrid Degraeve (1972) woont en werkt in Brussel en in Tbilisi. In Tbilisi is ze sinds 1999 werkzaam als vertaler, docent Nederlands, uitgever en kunstcurator. Ze richtte er het docentschap Nederlands aan de Ilia State University, Uitgeverij Link en een centrum voor hedendaagse kunst op. In Brussel werkt ze als projectleider aan het Taaluniecentrum Nederlands als vreemde taal. Ze publiceert vertalingen uit het Frans, het Duits en het Georgisch en voert opdrachten uit voor Poetry International, het Vlaams-Nederlands Huis deBuren, bloemlezers en literaire tijdschriften. Met de steun van het Vlaams Fonds voor de Letteren verschijnen haar vertalingen uit het Georgisch bij Belgische en Nederlandse uitgeverijen. In 2008 kreeg ze als bezieler van de Georgische cultuur de Sakhelebijs. Datzelfde jaar kreeg de dichtbundel mikroskopi van Maia Sarishvili, die bij Uitgeverij Link verscheen, de Georgische Sabaprijs voor de beste dichtbundel van het jaar.